

2011.08.21. - **A Margitsziget napjainkban a főváros kedvelt közparkja, ahol bárki szabadon sétálhat.**

Nem volt ez mindig így. 1945 előtt csak belépő fejében lehetett belépni a Margit hídról a sziget területére, a 18-19. századokban pedig József nádor és utódai, a Habsburg-főhercegek válogathatták meg, kit engednek be nyaralójuk környékére, és kit nem. Az elveszett templomok sorozat folytatását megnyitó cikkünkben azonban nem ezeket az időszakokat, hanem a középkori Magyarország egyik legnagyobb kolostor-együttesének történetét mutatjuk be.

A szigetet először II. András egy 1225-ös oklevele nevesíti, melyben a premontrei rend Szent Mihály prépostságának adományozta a korábbi királyi vadászterületet. Nem sokáig maradt ez így azonban. IV. Béla és felesége fogadalmat tettek 1242-ben, hogyha Magyarország megszabadul a tatárdúlástól, akkor születendő gyermeküket „Istennek ajánlják”. Margit lányuk január 27-én született, a mongol hódítók pedig (máig bizonytalan okokból) márciusra kivonultak az országból. A Buda környékére visszatérő királyi család a lerombolt óbudai királyi udvarhely helyett, a dunai szigeten viszonylag épen maradt erősségbe költözött be. Mind ennek az épületnek a bővítése, mind az új domonkos apácakolostornak az építése 1246 körül kezdődött, és megközelítőleg egy évtizedet vett igénybe. Margit és társai viszont már 1252-ben beköltöztek a félkész kolostorba a rend veszprémi zárdájából. A királyi udvarház mellett felépült kolostor templomát Szűz Mária tiszteletére szentelték. IV. Béla számos kiváltságot és birtokot adományozott az apácáknak, aminek állandósult pereskedés lett az eredménye Pest és Buda városával, valamint a környéki földbirtokosokkal.

Margit 10 éves korától haláláig e kolostor falai között élte életét, és híresen aszkétikus magaviselete miatt már fiatalon előtt tiszteletet övezte. Mivel a domonkosok betegápolással is foglalkoztak, Margit ápolta a súlyos, és visszataszító betegségekben szenvedőket. Ehhez köthetőek – és persze valószínűleg a szigeten eredő gyógyforrásokhoz – azok a csodás gyógyulások, melyek miatt már halála után röviddel megindították a szentté avatási eljárást. A király lányaként az uralkodó által hozott adományokat inkább szétosztotta a szegények között, minthogy tovább gyarapítsák az amúgy sem szegény kolostor kincstárát. Életvitelével kapcsolatosan is legendák övezték, melyek szerint jobban sanyargatta testét, mint bárki más a zárdában. Margitnak többször is lehetősége lett volna otthagyni a zárdát, mivel apja a tatárok kivonulásakor kötött fogadalmát évtizedekkel később már nagyvonalúan kezelte, és szívesebben adta volna feleségül valamely szövetségeséhez. Margit azonban hajthatatlan volt. 1270 januárjában halt meg, 27 évesen.

A kolostor azonban nem csak a király lányának lakhelye volt, de a szomszédos királyi udvarház miatt fontos politikai események helyszíne is. 1264-ben itt törvénykezett a király, és két évvel később itt kötött békét fiával, a későbbi V. Istvánnal, valamint ő maga is a kolostor falai között halt meg. Fiát, aki csak két évet uralkodott, ide temették el.

Margit kultuszának növekedését jól jelzi, hogy már hat évvel halála után egyházi vizsgálobizottság érkezett a csodatételek körülményeit vizsgálni, de végül csak boldoggá avatását sikerült elérni, szentté 1943-ban lett. A cím milyensége azonban cseppet sem zavarta a zárandokok seregét, akik a XIII. század végére a Magyar Királyság egyik leggazdagabb rendházává tették a szigetet. Nem csoda az sem, hogy fakoporsóját hamar lombard mesterek által faragott vörös márvány síremlék váltotta fel, majd egy évszázaddal később a sienai Tino di Camaino köréből érkező szobrász faragott teljesen újat, vörös- és fehérmárványból.

A kolostor és a templom bővítése is szükségszerűvé vált a század végére. Az eleinte egyszerű,

egyenes záródású szentélyt valószínűleg a XV. század elején építették át sokszögzáródásúvá, az hajó egyszerű famennyezetes fedését pedig ugyanekkor alakíthatták át gótikus hálóboltozatossá. A templomtól délre helyezkedett el a kerengő, ahonnan a kolostori élet legfontosabb terei nyíltak. Innen lehetett megközelíteni a káptalantermet, az ebédlőt, a dolgozótermet, és a konyhát. Az emeleten pedig a hálóhelyiségek kaptak helyet. Az együttest a XVI. század első harmadáig a tudomány mai állása szerint öt alkalommal érinthette nagyobb szabású átépítés.

A margitszigeti apácák 1529-ben a töröktől való félelmükben Nagyváradra menekültek. A Budát elfoglaló török hadsereg már csak üres épületeket talált a szigeten. Az ország egyik legnagyobb kolostora ezután funkció és gazda nélkül állt a hódoltság másfél évszázada alatt. Bár egyes forrásokban a terület török neve „leányok szigete”, arra nincs közvetlen bizonyíték, hogy pont a domonkos kolostor falai között tartottak volna háremeket a török előkelőségek. A kolostor elsőként Buda visszafoglalásakor szenvedett súlyosabb károkat. A visszavonuláskor a török seregek valószínűleg igyekeztek használhatatlanná tenni az épületeket. Ráadásul a sziget fontos stratégiai pontnak számított, mivel a déli végéből biztonságosan lehetett ágyúzni a budai vár északi és keleti falait. Ami biztos, hogy az épületegyüttes viszonylagos épségben megmaradt szobáit hadikórházként, illetve lőszerraktárként használták. Óriási tömegsírok alakultak ki így a kolostor egykori, fénykorában két hektárt is elfoglaló területén.

A török kiűzését követően a terület a jogutód klarissza apácáké lett, akik azonban nem kívántak építkezni a szigeten, így azt kaszálóként bérbe adták óbudai és budai polgároknak. 1782-ben II. József rendeket érintő intézkedései nyomán a Vallásalapé lett az egész terület. A király halála után pedig a nádori cím birtokosának járt a sziget. Eddigre a falak ép köveinek jelentős részét építkezésekhez elhordták a sziget bérlői és tulajdonosai. 1838-ban mindössze a szentély északi és déli falának egy része látszott csak. Az árvizet követően az itt található dimbes-dombos terepet kívánta rendezni a nádor főkertésze, amikor rábukkantak az együttes maradványaira. Előkerült a szentély téglával borított padozata, valamint számos sír, köztük egy márványkoporsó, melyben a csontok mellett drágakövekkel ékesített, aranyozott ezüstkoronát, aranyhímzésű ruhadarabot, gyűrűt és pénzeket találtak. Bár sokan azt hitték Margit sírját találták meg, ez lehetetlen volt, hiszen 1529-ben az apácák magukkal vitték földi maradványait. A sír így szinte biztosan V. Istváné volt.

A romok a XIX. század vége felé szerelmi találkák népszerű színhelyévé váltak. Az első szakszerű ásatásra 1914-ben került sor, melyet a háborút követően, a húszas évek elején Lux Kálmán folytatott. Ekkor találták meg a templomhajó mellett elterülő hatalmas rommezőt, a kolostor maradványait. 1937-38 között újra ásattak, a lehetőséget furcsamód egy közeli építkezés, a szabadtéri színpad munkálatai teremtették meg, ugyanis az alapokhoz szükséges földet e területről volt a legegyszerűbb kitermelni. Ekkor találták meg az önálló kápolnát, valamint Margit vörös- és fehérmárvány sírjának összesen 110, apró darabkáját. A királylány szimbolikus, vörösmárvány sírlapot is kapott az eredeti sír pontos helyén.

A XX. század második felében többször is kutatták a területet. A rendszerváltást követően 1995 körül kezdődött el az a program, amelyet Roth János DLA építész vezetésével dolgoztak ki, és 2010-re valósult meg. A szükséges műemléki kiegészítéseken túlmenően elkészült a kerengőhöz tartozó gótikus kútház rekonstrukciója, illetve két hangsúlyos, és ízig-vérig kortárs megoldású elem. A templom egykori karzata helyén, illetve a királyi udvarház mellett egy-egy légies acélhíd lett felállítva, melyekről áttekinthetőek lettek a kolostor maradványai. A Margitszigeten talán sikerült eltalálni azt a keskeny mezsgyét, amelyen a műemléki helyreállítás még nem csap át fantáziák köbe vésésébe, ugyanakkor a kortárs megoldások sem rombolják a

csekély illúziót, hanem elősegítik annak megélését. ***Kelecsényi Kristóf***